

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2023.5.13>
УДК 658.15

Лідія Андріївна КОСТИРКО

д.е.н., професор, зав. кафедри, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2713-2364>
e-mail: lidiyakostyrko@gmail.com

Андрій Анатолійович МАРТИНОВ

к.е.н., доцент, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9337-9141>
e-mail: pubrealin@ukr.net

Мілена Олександрівна РОЗМИСЛОВА

студентка, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5456-140X>
e-mail: milrozmyslova@ukr.net

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕСУ ЯК ЕЛЕМЕНТ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

Вивчено необхідність формування активної антикризової стратегії у зв'язку з кризами, що часто виникають у діяльності підприємницьких структур. Встановлено, що криза, з одного боку, є деструктивним процесом, що загрожує стабільному існуванню підприємницьких структур, а з іншого – є конструктивним, оскільки формує передумови для їх переходу на якісно інший рівень розвитку. Одним з напрямів антикризового управління є цифрова трансформація бізнесу. Запропоновано антикризові заходи за напрямом цифрової трансформації бізнесу.

Ключові слова: антикризове управління, фінансово-економічна криза, інноваційний розвиток, підприємство, трансформація, цифрові комунікації, бізнес-процеси

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасний стан розвитку економіки України характеризується нестійкими процесами в економіці, високим ступенем невизначеності і ризику, політичною нестабільністю, несприятливим інвестиційним кліматом, масштабними соціальними потрясіннями, неефективною фінансовою політикою та іншими макроекономічними факторами, що веде до виникнення кризових ситуацій. Настання кризи супроводжується складними структурними диспропорціями, які перешкоджають нормальному функціонуванню підприємницьких структур, завдають шкоди репутації і загрожують припиненням їх існування, а нездатність виконувати основні функції і завдання в області антикризового управління підприємства зазвичай призводить до відносного збільшення витрат, погіршення якості продукції, скорочення кількості нових інновацій і високому ризику. Відсутність на багатьох підприємствах ефективної антикризової політики, адекватної вимогам мінливого ринкового середовища та спрямованої на забезпечення стабільного та успішного господарювання, актуалізує проблему вдосконалення та розвитку науково-методичних підходів та інструментарію розробки та реалізації антикризової стратегії, реалізація якої сприятиме підвищенню ефективності функціонування та соціально-економічному розвитку підприємницьких структур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Вивченням криз і ризиків займалися такі вітчизняні та зарубіжні автори, як Дж.М. Кейнс, Ф. Найт, Дж. фон Нейман, О. Моргенштерн. Проблема невизначеності висвітлено у працях вітчизняних учених О. Воскресенської, О. Драпіковського, Г. Коломієць, Т. Литвиненко.

Значну увагу проблемі антикризового управління приділяли такі науковці, як І. Бланк, В. Василенко, В. Грязнова, В. Каткова, Н. Мінаєва, В. Ковальов, Л. Лігоненко,

З. Шершньова та ін.

Однак, незважаючи на значну кількість теоретичних і практичних досліджень, проблема розроблення ефективних антикризових стратегій, як і раніше, залишається однією з найстотніших в силу зростання невизначеності і непередбачуваності внутрішнього і зовнішнього середовища господарювання підприємств.

МЕТА статті – розроблення методологічних положень та практичних рекомендацій із впровадження цифрової трансформації бізнесу як елемента антикризового управління.

РЕЗУЛЬТАТИ

Необхідність формування антикризової стратегії пов'язана з кризами, що часто виникають у діяльності підприємницьких структур. В економічній літературі погляди на кризу підприємства різні стосовно як сутності, так і походження, розвитку та наслідків. Відмінності можна пояснити як фрагментарністю до розгляду кризових явищ, так і різними підходами до їх трактування [1, с. 224].

Але водночас у вивченні проблематики криз велике значення має їх двоїстий характер, оскільки, з одного боку криза, є деструктивним процесом, що загрожує стабільному існуванню підприємницьких структур, а з іншого – є конструктивним, оскільки формує передумови для їх переходу на якісно інший рівень розвитку (рис. 1).

Криза не тільки загрожує сталому становищу підприємства, а й створює додаткові можливості активації підприємницької діяльності, що забезпечують розвиток підприємницьких структур у складних умовах [2, с. 126].

Для своєчасного попередження виникнення кризових ситуацій і подолання наслідків їх негативного впливу на діяльність підприємств необхідне розроблення антикризової стратегії, спрямованої на виявлення слабких сигналів загрози сталому стану і уникнення кризових

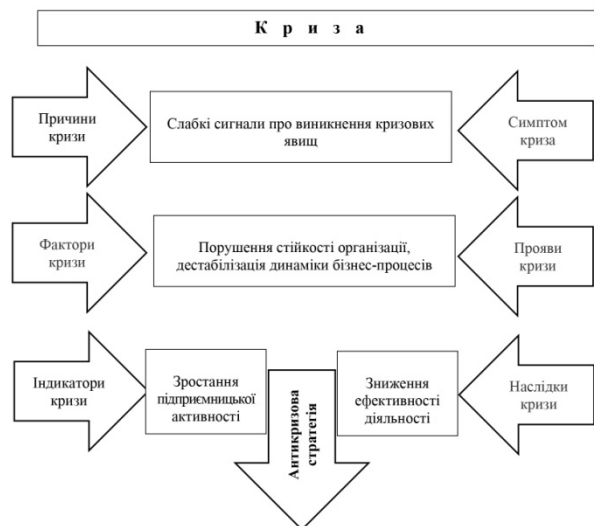

Рис. 1. Теоретична конструкція категорії «криза»

ситуацій, своєчасне реагування на можливі кризові явища, розроблення заходів з попередження деструктивного впливу зовнішнього середовища, мінімізацію наслідків кризи, а також визначення можливих напрямів розвитку підприємств для виходу з кризового стану [3, с. 45].

Антикризова стратегія являє собою комплексну модель дій стосовно запобігання кризових ситуацій, ліквідацію наслідків кризи, а також базується на позитивних і негативних ефектах кризи і спрямована на стабілізацію і подальший розвиток підприємницьких структур [4, с. 78].

Розвиток підприємництва робить істотний вплив на структурні зрушення в економіці; сприяє ефективному використанню всіх видів ресурсів; створює відповідне середовище для розвитку конкуренції у підприємницькій діяльності; забезпечує сильніючі стимули до інноваційних процесів і продуктивної праці. Нові вимоги до діяльності підприємницьких структур, пов'язані з інтенсивними темпами розвитку сучасних ринків, активним впровадженням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, необхідністю оперативного реагування на виклики зовнішнього конкурентного оточення, зумовлюють необхідність виявлення основних вимог до функціонування підприємницьких структур та формування ключових імперативів для розроблення ефективної антикризової стратегії.

Формування антикризової стратегії розвитку підприємницьких структур вимагає чіткого визначення реалістичних характеристик зовнішніх умов їх діяльності та оцінювання внутрішніх можливостей, що забезпечують адекватне реагування на кризові ситуації, що виникають. Фактори зовнішнього і внутрішнього середовища роблять істотний вплив на розвиток підприємницьких структур, що проявляється у зміні кон'юнктури ринку, загостренні конкуренції, великій кількості фінансово неспроможних підприємств, низькій здатності до забезпечення високих

результатів господарської діяльності, які несуть серйозні загрози подальшому функціонуванню суб'єктів господарювання. Саме тому в таких умовах діяльність підприємства повинна бути спрямована на виявлення і своєчасну діагностику кризових ситуацій і нівелювання наслідків кризи.

Зниженню негативних наслідків кризових явищ, що проявляються у порушенні стабільного стану підприємства, сприяє зміцнення кризостійкості, яка розглядається як здатність до збереження стабільності бізнесу за несприятливого впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища і забезпечення гнучкого реагування та адаптації для досягнення цілей підприємства і можливостей сталого розвитку.

Досвід економічно успішних держав свідчить, що для динамічного сталого розвитку економіки потрібне масштабне впровадження інновацій в усі сфери діяльності підприємницьких структур. Це забезпечує безперервне оновлення технічної і технологічної бази, підвищення конкурентоспроможності виробленої продукції, посилення позицій підприємства на ринку, залучення нових споживачів тощо. Водночас вітчизняні підприємства сьогодні відчувають перманентний прояв кризових явищ, що передусім обумовлено нестабільністю фінансового стану, складністю політичної ситуації у країні, наслідками пандемії. У цих умовах необхідно активне впровадження підприємницьких інновацій для зниження негативного впливу кризи і пошуку нових ринкових можливостей [5].

Інноваційна підприємницька діяльність передбачає пошук нових способів задоволення потреб і нових ринкових можливостей для забезпечення подальшого функціонування підприємства.

Одним з основних етапів цифрової трансформації бізнесу є інтеграція цифрових технологій в бізнес-процеси. Це означає переведення всіх наявних бізнес-процесів у цифровий формат із застосуванням різних технологій та інструментів [6].

Процес інтеграції цифрових технологій у бізнес-процеси істотно впливає на роботу компаній. Цифрова трансформація бізнесу є невід'ємною частиною сучасної економіки. З кожним роком все більше компаній впроваджують цифрові технології у свою роботу, щоб підвищити ефективність, прискорити процеси і забезпечити конкурентоспроможність на ринку.

Цифрова трансформація застосовує технології для створення цінності і нових послуг для різних зацікавлених сторін, інновацій та придбання можливостей для швидкої адаптації до мінливих обставин, охоплюючи велику кількість процесів, взаємодій, транзакцій, технологічних еволюцій, змін, внутрішніх і зовнішніх факторів, галузей, зацікавлених сторін (табл. 1).

Таблиця 1 – Можливість застосування цифрової трансформації бізнесу на різних ділянках бізнесу

Область цифрової трансформації бізнесу	Сфера впливу трансформації
Бізнес-функції	Планування та прогнозування, адміністрування, контроль
Бізнес-процеси	Виробництво, логістика, маркетинг, закупівлі, збут і розподіл, сервіс
Бізнес-моделі	Пропозиції та рекомендації, внутрішня інфраструктура, взаємовідносини з контрагентами
Бізнес-активи	Клієнти та інформація, реальні активи, задоволеність клієнтів, інформація
Бізнес-культура	Нова культура, дизайн мислення, послідовні зміни у спілкуванні з клієнтом
Бізнес-екосистема	Інтеграція програмних продуктів та інформаційних сервісів, нові бізнес-процеси, об'єднання технологічних платформ

Цифрові технології дають змогу отримувати значні переваги для малого та середнього бізнесу, серед яких слід зазначити: вдосконалення бізнес-операцій, стимулювання інновацій та забезпечення зростання підприємств, зміна нинішніх та розроблення нових бізнес-моделей, розширення маркетингових можливостей.

ВИСНОВКИ

Отже, цифрова трансформація одночасно спрямована на вдосконалення наявних бізнес-процесів і на створення конкурентних переваг за рахунок зміни і створення нових бізнес-процесів всередині підприємства.

Більшості українських компаній зараз необхідно зосередитися саме на цифровій трансформації ключових бізнес-процесів, і водночас цифровізацію сприймати як новий виток автоматизації та інформатизації. У зв'язку з цим слід розмежовувати «цифровізацію» і «цифрову трансформацію бізнесу» порівняно з поняттям «автоматизація виробництва».

Автоматизація виробництва - це один з напрямів реалізації науково-технічного прогресу, спрямованого на заміну ручної праці машинною працею повністю або частково за допомогою застосування технічних засобів, математичних методів та інформаційно-комунікаційних технологій. А цифрова трансформація – це насамперед перетворення як окремих бізнес-процесів підприємства або всього бізнесу загалом, так і діяльності окремих інституційних одиниць державного рівня.

Цифрова трансформація бізнесу як елемент системи управління підприємством на інноваційній основі впровадження релевантних інформаційно-комунікаційних технологій у діяльність підприємства, спрямованих на трансформацію бізнесу в цифрову форму може стати дієвим механізмом антикризового утримання, що дасть змогу підвищити рівень конкурентних переваг в сучасному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Воскресенська О.Є., Савчук О.А. Умови невизначеності» як економічна категорія для реалізації завдань стратегічного планування. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія "Економіка"*. 2012. Вип. 6 (2). С. 223-228.
2. Борзенко В.І. Антикризове управління. Харків, 2016. 232 с. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/8c551b31-9c83-47a8-875c-f6eb2a362d8f/content>
3. Васківська К.В., Сич О.А. Фінансовий менеджмент. Львів, 2017. 236 с. URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2015/10/>
4. Кривов'язюк І.В. Функціонування та розвиток підприємств в умовах кризи: системно-аналітичний підхід: монографія. Луцьк, 2012. 392 с.
5. Краковецький О. Новий простір: як бізнесу підготуватись до ери штучного інтелекту. URL: <https://mind.ua/openmind/20214722-novij-prostir-yak-biznesu-pidgotuvatis-doeri-shtuchnogo-intelektu>
6. Куди йде електронна комерція. Мовою цифр. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/kudy-ide-elektronna-komertsii-movoiu-tsyfr>

References

1. Voskresenska O.Ye., Savchuk O.A. "Conditions of uncertainty" as an economic category for the implementation of strategic planning tasks. *Bulletin of Dnipropetrovsk University. Series "Economics"*. 2012. Issue 6 (2). pp. 223-228 (in Ukrainian).
2. Borzenko V.I. Anti-crisis management. Kharkiv, 2016. 232 p. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/8c551b31-9c83-47a8-875c-f6eb2a362d8f/content> (in Ukrainian).
3. Vaskivska K.V., Sych O.A. Financial management. Lviv, 2017. 236 p. URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2015/10/> (in Ukrainian).
4. Kryvoviazuk I.V. Functioning and development of enterprises in a crisis: system-analytical approach: monograph. Lutsk, 2012. 392 p. (in Ukrainian).
5. Krakovetskyi O. New Space: How Businesses Prepare for the Era of Artificial Intelligence. URL: <https://mind.ua/openmind/20214722-novij-prostir-yak-biznesu-pidgotuvatis-doeri-shtuchnogo-intelektu> (in Ukrainian).
6. Where e-commerce is going. In numeral language. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/kudy-ide-elektronna-komertsii-movoiu-tsyfr> (in Ukrainian).

Lidiia KOSTYRKO

Doctor of Economics, Professor, Head of department, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2713-2364>

e-mail: lidiyakostyrko@gmail.com

Andrii MARTYNOV

PhD in Economics, Associate Professor, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9337-9141>

e-mail: pubrealin@ukr.net

Milena ROZMYSLOVA

student, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5456-140X>

e-mail: milrozmyslova@ukr.net

DIGITAL BUSINESS TRANSFORMATION AS AN ELEMENT OF CRISIS MANAGEMENT

The relevance of the problem of developing effective anti-crisis strategies in conditions of increasing uncertainty and unpredictability of internal and external environment of enterprises is substantiated.

The necessity of formation of active anti-crisis strategy in connection with frequent crises in activity of entrepreneurial structures is studied. It has been established that the crisis on the one hand is a destructive process that threatens the stable existence of entrepreneurial structures, and on the other it is constructive - since it forms the prerequisites for their transition to a qualitatively different level of development.

It is proposed to use the tools of digital business transformation as an element of crisis management. The possibilities of applying digital business transformation in different business areas have been investigated. The following areas of digital business transformation are defined: business functions, business processes, business models, business assets, business culture, business ecosystem.

It has been determined that digital technologies allow to obtain significant advantages for small and medium-sized businesses, among which it should be noted: improving business operations, stimulating innovation and ensuring the growth of enterprises, changing existing and developing new business models, expanding marketing opportunities.

It is substantiated that digital transformation is simultaneously aimed at improving existing business processes and creating competitive advantages by changing and creating new business processes within the enterprise.

Keywords: *crisis management, financial and economic crisis, innovative development, enterprise, transformation, digital communications, business processes*